

DOI: doi.org/10.21272/shaj.2025.i45.p.80

SVIATOSLAV M. NIKOLAIEV

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Drohobych, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0043-0122>

VOLODYMYR HORBOVY'S PUBLIC AND POLITICAL ACTIVITIES IN 1939–1941

Abstract. *The article presents the results of a study of Volodymyr Horbovy's public and political activities at the initial stage of World War II (September 1939 – June 1941). The research methodology is based on the principles of scientificity, authorial objectivity, verification, systematicity, biographical and prosopographic approaches, as well as general scientific (analysis, synthesis, classification) and special historical (historical-genetic, historical-typological, historical-systematic, criticism of historical sources) methods. The scientific novelty lies in the fact that for the first time in Ukrainian historiography, the activities of V. Horbovy at the initial stage of World War II have been revealed on the basis of archival and narrative sources. As a result of the research, it was found that in October 1939, V. Horbovy left Galicia, occupied by Soviet troops, and moved to the territory controlled by the Germans. He was able to continue his legal practice, working at the Court of Appeal in Krakow, and at the same time remain an active member of the OUN. At the initiative of the nationalist underground, he headed the Krakow Ukrainian Committee for Refugees. V. Horbovy, as the head of the Ukrainian Committee for Assistance to Prisoners and Refugees, managed to establish contacts with the occupying German leadership, which gave him the opportunity to implement the charitable tasks of the organization. At the same time, he tried to convey to representatives of the German authorities the idea of the possibility of political cooperation with Ukrainians. After the formation of the Ukrainian National Association, which was to become a single all-Ukrainian organization, representatives of the authorities who had a decisive voice in such matters, gave preference to V. Kubyovych. Instead, V. Horbovy was actively involved in the work of the OUN leadership during its ideological split. He was a consistent supporter of S. Bandera and was a member of the OUN Revolutionary Wire and an organized commission of lawyers, which was supposed to help neutralize conflicts within the organization. At the same time, representatives of the OUN A. Melnyk tried to undermine his reputation.*

Keywords: *Volodymyr Horbovy, Organization of Ukrainian Nationalists, Ukrainian Central Committee, World War II.*

Citation. Nikolaiev, S.M. (2025). Volodymyr Horbovy's public and political activities in 1939–1941. *Sumy Historical and Archival Journal*. XLV, 80-89. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2025.i45.p.80

© 2025 by the author(s)

This article published by Sumy Historical and Archival Journal distributed under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) license

НІКОЛАЄВ С.М.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0043-0122>**ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА ГОРБОВОГО У 1939–1941 РР.**

Анотація. У статті представлено результати дослідження громадсько-політичної діяльності Володимира Горбового на початковому етапі Другої світової війни (вересень 1939 – червень 1941 рр.). Методологія дослідження ґрунтується на принципах науковості, авторської об'єктивності, верифікації, системності, біографічний та просопографічний підходи, а також на загальнонаукові (аналіз, синтез, класифікація) та спеціально-історичні (історико-генетичний, історико-типологічний, історико-системний, критики історичних джерел) методи. Наукова новизна полягає у тому, що вперше в українській історіографії на основі архівних і наративних джерел розкрито діяльність В. Горбового на початковому етапі Другої світової війни. У результаті дослідження з'ясовано, що у жовтні 1939 р. В. Горбовий виїхав із Галичини, окупованої радянськими військами, та переїхав на підконтрольну німцям територію. Він зміг продовжити свою юридичну практику, працюючи в Апеляційному Суді у м. Кракові, та водночас надалі залишатися активним членом ОУН. З ініціативи націоналістичного підпілля очолив краківський Український Комітет у справі біженців. В. Горбовий у ролі очільника Українського комітету допомоги полоненим і біженцям зумів налагодити контакти з окупаційною німецькою верхівкою, що давало йому можливість реалізовувати благодійні завдання організації. Водночас він намагався донести до представників німецьких властей ідею про можливість політичної співпраці з українцями. Після формування Українського Національного Об'єднання, яке мало стати єдиною загальноукраїнською організацією, представники влади, що мали вирішальний голос у таких питаннях, надали перевагу В. Кубійовичу. Натомість В. Горбовий був активно залучений до роботи керівних структур ОУН у часі її ідейного розколу. Він був послідовним прихильником С. Бандери і входив до Революційного Проводу ОУН та організованої комісії із правників, яка мала допомогти нейтралізувати конфлікти всередині організації. Водночас його репутацію намагалися підірвати представники ОУН А. Мельника.

Ключові слова: Володимир Горбович, Організація українських націоналістів, Український центральний комітет, Друга світова війна.

Цитування. Ніколаєв, С.М. (2025). Громадсько-політична діяльність Володимира Горбового у 1939–1941 рр. *Сумський історико-архівний журнал*. XLV, 80-89. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2025.i45.p.80

Дослідження суспільно-політичних процесів у Східній Галичині першої половини ХХ ст. вимагають детального висвітлення життєписів багатьох українських діячів та активістів. Після Першої світової війни значна частина з них перейнялася ідеями українського націоналізму й активно долучилася до визвольного руху. Серед таких постатей вирізняється Володимир Горбовий – юрист, політичний діяч, член Української військової організації та Організації українських націоналістів. Його життєвий шлях і досі недостатньо досліджений у науковій літературі, що робить актуальним глибше вивчення його біографії в контексті епохи. Найменш дослідженою на сьогодні залишається діяльність В. Горбового на початковому етапі Другої світової війни.

Аналіз історіографії засвідчує відсутність спеціальних досліджень, присвячених життєвому шляху та громадсько-політичній діяльності В. Горбового. Лише у студіях, які торкаються різних аспектів суспільно-політичного, культурного життя західноукраїнських земель, знаходимо певні вказівки, рефлексії, нотатки про цього діяча. Ім'я В. Горбового

неодноразово згадується у працях з історії УВО та ОУН, авторами яких були А. Бедрій, П. Мірчук, З. Книш, М. Посівнич, П. Потічний, В. Рог та ін. Історіографічні аспекти зазначеної проблеми висвітлено у працях М. Литвина, В. Фугали, І. Соляра, І. Патера тощо. Низку праць про В. Горбового опублікували А. Бедрій (Бедрій, 1995), О. Павлів (Павлів, 2019), П. Арсенич та М. Олійник (Арсенич, Олійник, 1998).

Мета статті – представити результати дослідження діяльності Володимира Горбового на початковому етапі Другої світової війни (вересень 1939 – червень 1941 рр.).

З початком Другої світової війни Володимир Горбовий залишив м. Долину, де мешкав тривалий час, та переїхав до Кракова з сім'єю, влаштувавшись на роботу в міському Апеляційному Суді (ГДА СБУ. Ф. 6. Спрє 70138. Т. 2). У своїх мемуарах діяч пригадував, що не був здивований початком війни та напередодні неї вночі переховувався від польської поліції, тому одразу переїхав на Захід. Йому пропанували посаду старости у кількох містах, але він вирушив до Кракова, адже тут уже було чимало біженців-українців (Архів ЦДВР. Ф. 12. Т. 5: 47–48).

З початком радянської окупації західноукраїнських земель чимало українських діячів переїхало до німецької зони окупації – Генерального Губернаторства. Згідно з твердженнями польського дослідника Ришарда Тожецького, майже 20 тисяч українців втекло до окупованих Німеччиною теренів (Torzecki, 1972: 193). Водночас після становлення німецько-радянських кордонів розпочалося становлення українського організованого життя у вигляді низки українських комітетів, які згодом сформували мережу для об'єднаної організації – Українського Центрального Комітету (Кубійович, 1975: 45–46). Як пригадував Володимир Кубійович першим завданням комітетів був захист інтересів української громади перед новою німецькою владою, особливо актуальним з огляду на наплив “втікачів” та “полонених”. За його підрахунками, наприкінці 1939 р. їх кількість сягала близько 30 тисяч. Зважаючи на першочергові потреби, створювалися їдальні, табори для тимчасового перебування, надавалася допомога у пошуку роботи (Кубійович, 1975: 47).

Українські комітети поставали від жовтня-листопада 1939 р. здебільшого у великих містах, повітових осередках. Найбільші з них з'явилися у Ряшеві, Кракові, Люблині та Варшаві. Серед перелічених найбільш вагому роль відігравав комітет у Кракові – Український Комітет у справі біженців. Це пов'язано не лише з адміністративною роллю Кракова як центру Генерал-Губернаторства, а й великим напливом української, головно політичної еміграції. Спершу його очолював місцевий священник о. Павло Хрущ, однак фактично управлінські функції у виконував політичний діяч та адвокат з Перемишля Володимир Загайкевич. Від жовтня 1939 р. керівником Краківського комітету став Володимир Горбовий (Кубійович, 1975: 54–55). Громадсько-політичний діяч, член ОУН Микола Климишин згадував, що після приїзду до Кракова звернувся до комітету, який діяв з ініціативи ентузіастів, що допомагали українським втікачам у Кракові. У цей період було заплановане засідання працівників комітету для його організаційного оформлення: “Загальні збори відбулися, як на той час, у дуже короткому часі після тієї наради і на них вибрано Комітет, який очолив др. Володимир Горбовий, а секретарем став Я. Старух. Заступником був адвокат В. Загайкевич, а я дістав пост культурно-освітнього референта”. Також до Комітету входили Микола Бігун та Ярослав Кальба (Климишин, 1987: 240–241).

Це перше засідання Комітету у справах біженців та військовополонених відбулося 15 жовтня 1939 р. Після оголошення загального звіту-підсумку був обраний провід Комітету на чолі з В. Горбовим. Відтак він виголосив промову, в якій окреслив план дій, відзначивши, що “наша керівна праця... приведе нас туди, звідки ми втекли: на нашу рідну землю, готовими до великих завдань – побудови незалежної Української Держави”

(Markiewicz, 2018: 69–70). Варто зауважити, що сам адвокат В. Горбовий у спогадах наголошував, що як очільник Українського комітету допомоги полоненим і біженцям мав зустріч із представниками нацистської влади. Він зустрівся із представником вермахту майором Демелем, який наголосив: зараз триває війни, тому українці повинні займатись головним чином господарськими справами, у цій ділянці допомагати німцям. Німецький офіцер не бажав вести розмову на політичні теми. “Очевидно, він лише передавав мені керівні вказівки, які армія дістала з політичного центру” (Архів ЦДВР. Ф. 12. Т. 5: 48), – згадував пізніше В. Горбовий. Також він зустрівся із доктором Гансом Кохом, який у свій час “служив в генеральнім штабі УГА”. З ним розмова перейшла й на суспільно-політичні теми, зокрема українсько-німецькі відносини, але, зрештою, він зауважив обірвав бесіду, зазначивши: “де звенить зброя, музи мовчать” (Архів ЦДВР. Ф. 12. Т. 5: 48–49).

Потрібно наголосити про значимість згаданих установчих зборів, адже фактично після формування Український комітет у справі біженців та полонених у Кракові зумів швидко налагодити контакт із владною верхівкою, у результаті співпраці з якою було надано допомогу близько 2,5 тисячам українських військовополонених у тимчасових таборах, близько 500 біженцям у транзитних таборах (Markiewicz, 2018: 69–70). Польський дослідник Павел Маркевич навіть висунув твердження, що наплив колишніх військовополонених, значна частина яких були діячами ОУН, вплинув на обрання керівником саме В. Горбового – діяча ОУН (Markiewicz, 2018: 69). Український дослідник А. Бедрій наголошував, що схожі комітети створювались повсюдно в німецькій зоні окупації, а головну роль в них відгравала ОУН (Бедрій, 1995: 24).

Відзначимо, що посилення позицій ОУН у Генеральному Губернаторстві та в околицях Кракова пов’язано також із перебування тут значної кількості провідних діячів ОУН, зокрема Ярослава Старуха, Романа Сушка, Степана Бандери. Як відзначав В.Кубійович, “на терені ГГ найбільш впливовою і властиво єдино активною політичною групою було ОУН. Вона опанувала ряд комітетів, зокрема краківський, який виконував у деякій мірі функції централі, і від проводу ОУН вийшла концепція створити єдину суспільно-громадську організацію всіх українців ГГ”. Її завданням мала стати координація культурно-освітньої та господарської роботи, а також представлення інтересів українців перед німецькою окупаційною владою. Передбачалось, як пригадував В. Кубійович, що вона мала називатись за зразком схожої організації в Німеччині мала також мати назву – Українське Національне Об’єднання (Кубійович, 1975: 58–59). Однак доволі помітними вже тоді стають розбіжності всередині організації: частина осіб орієнтувалися на Андрія Мельника та схилилися до більш пронимецької орієнтації, зокрема полковник Роман Сушко.

У середині листопада 1939 р. відбулася зустріч представників українських комітетів з генерал-губернатором Гансом Франком. Українські представники погодились об’єднати свої запити в один щодо створення “єдиної загальноукраїнської організації в Генерал-Губернаторстві під назвою Українське Національне Об’єднання” (Кубійович, 1975: 59–60). Тож, по-суті, це мала бути єдина організація, яка відповідала за представлення українців у Генеральному-губернаторстві, вирішувати проблеми “з ділянки культури, господарства та суспільної опіки” (Кубійович, 1975: 60).

У своїх спогадах В. Кубійович наголошував, що найбільш підходящою кандидатурою на пост очільника виявився полковник Роман Сушко, адже він був “представником найсильнішого угруповання”. Проте через домовленості між нацистським та радянським режимом його кандидатура виглядала б не благонадійною та створювала враження про порушення попередніх домовленостей, тому сам Р. Сушко пропонував замість своєї кандидатури на цей пост В. Горбового

(Кубійович, 1975: 65–66). Польський дослідник П. Маркевич зауважував, що “це повоєнне пояснення відвернуло увагу від прямої ролі Німеччини в питанні організації українського життя в ГГ, оскільки в розвідувальному звіті прямо наголошувалося, що будь-який представницький центр має очолюватися автохтонними українцями, тобто ендемічними для території ГГ, а не емігрантами чи біженцями, імпортованими з Рейху чи Східної Галичини”. Тому, на його думку, Альфреда Бізанц (діяч Абверу) висував на цей пост свого давнього приятеля Дмитра Палієва, але його не підтримувало ОУН. Тому було висунуто кандидатура В. Горбового та Михайла Хронов’ята. Я. Старух підтримував В. Горбового, але щоб задовольнити німецькі вимоги, було обрано В. Кубійовича, котрий спирався на підтримку Р. Сушка (Markiewicz, 2018: 87–88).

Це твердження про керівну роль німців у процесі творення єдиної української організації і ставки на Р.Сушка частково підтверджує й В. Горбовий у своїх спогадах. “Десь в 1940 приїхали в Краків німецькі урядовці високого рангу. Були два з Берліна, та один з Відня. Той останній це д-р Сушко Микола з походження українець, австрійський громадянин, знавець українських справ. Як раз ці справи були предметом їх зацікавлення. Вони хотіли зустрітися з представниками нашого громадянства. На зустріч з німцями прийшли з нашої сторони і полковник Сушко Роман, Шухевич Роман і я. Німецькою сухою урядовою поставою з позиції сили я не був довірливий і свого невдоволення не скривав. На другий день зранку довідався я, що німці замітили мое холодне відношення до них. Як потім німці організували Український Центральний Комітет, а українська сторона висунула мою кандидатуру на голову, то німці рішуче тому спротивлялися. Згодом вони затвердили на тій посаді доцента на Ягайлооському університеті д-ра Володимира Кубійовича. Він був шкільним референтом на в моім комітеті. Пропоновано мені місце заступника голови, я не прийняв” (Архів ЦДВР. Ф. 12. Т. 5: 49), – згадував В. Горбовий.

Дослідник А. Бедрій зауважував, що на межі 1939–1940-х років німці почали виступати проти легального оформлення Українського Національного Об’єднання, а погоджувались лише на створення “громадської надбудови, що була б під їхньою контролею” (Бедрій, 1995: 25). Однак, як наголошував М. Климишин у своїй мемуарній розвідці, Допомоговий Комітет у Кракові настільки розрісся, що, по-суті, став головним для всіх інших комітетів. Я. Старух пропонував, щоб Комітет у Кракові перетворити на центральний та висунути очільником В. Горбового. Проте Р. Сушко, який тоді “мав зв’язок з німцями, переконав німецьку владу, що головою комітету повинен стати інж. Хронов’ят. Виник спір...Тоді запропоновано проф. Вол. Кубійовича” (Климишин, 1987: 284).

Після трагічної загибелі Євгена Коновальця у Роттердамі постало питання правонаступника Проводу українських націоналістів. Представники Крайової ексекутиви наполягали на проведенні Надзвичайного Великого Збору ОУН, щоб вирішити проблему обрання нового лідера проводу. Однак не було проведено Великого Збору ОУН, а натомість 11 жовтня 1938 р. представниками Центрального проводу ОУН призначено Андрія Мельника головою Проводу українських націоналістів (ПУН). Таке рішення Центрального проводу ОУН загострили наявні протиріччя між ПУН та Крайовою ексекутивою. 27 серпня 1939 р. у Римі проведено Другий Надзвичайний Збір ОУН, але на ньому були присутніми лише 20 делегатів. У результаті цього Збору ОУН А. Мельника офіційно проголошено керівником організації. Водночас внесено важливі зміни до статуту ОУН, за якими провідник організації в особі А. Мельника отримував необмежену владу, адже повноваження ПУН зведено, по-суті, до дорадчих (Ленартович, 2015: 73–74).

На думку О. Ленартовича, після початку Другої світової війни і зайняття західних земель України СРСР, утверджувався тоталітарний режим, а відтак посилено репресивні заходи супроти інакодумців, відбулося суттєве скорочення особового складу ОУН. Тому, як відзначав дослідник, “відповідальність за таке становище низове членство покладало на А. Мельника. Зміна керівництва розглядалася, як єдино можливий спосіб виходу з внутрішньопартійної кризи” (Ленартович, 2015: 74). Дослідник І. Андрухів зауважував, що з приходом радянських військ на західноукраїнські терени розпочалося формування революційного проводу ОУН на чолі з Степаном Бандерою. Зважаючи на обставини війни, найголовнішим питанням став вибір стратегії та тактики боротьби за державність та самостійність України. Діячі Крайової екзекутиви ОУН Західноукраїнських земель, які перебували в Кракові, відкрито дискутували із ПУН на чолі з А. Мельником. С. Бандера та діячі КЕ ОУН наполягали, що через малу підтримку радянської влади в західноукраїнських теренах слід проводити повстання, яке, на їхню думку, мали б підтримати невдоволені в лавах Червоної армії, яка там дислокувалася. А. Мельник та його соратники вважали таке повстання безперспективним та марним (Андрухів, 2001: 84–85). Голова ПУН вважав, що остаточне вирішення українського питання залежить від гіпотетичної перемоги Німеччини у війні. Однак через можливий розкол ПУН А. Мельник підтримав ідею підготовки збройного повстання, тому в листопаді 1939 р. на територію Львівської, Станіславівської та Тернопільської області було направлено діячів ОУН. Проте працівники НКВС швидко їх викрили та провели ряд масових арештів – було схоплено керівників обласних і повітових осередків (Андрухів, 2001: 85). Тому, як наголошував І. Андрухів, ці масштабні арешти змусили ПУН на початку січня 1940 р. випустити директиву, у якій наголошувалося, що з метою зменшення втрат доцільніше втриматись від активних дій на території західних областей Української РСР, а щодо підготовки майбутнього повстання, то його треба провести безпосередньо перед вторгненням Німеччини до СРСР. Натомість діячі КЕ ОУН не погоджувалися з такими пропозиціями А. Мельника, що, по-суті, стало безпосередньою причиною остаточного розколу ОУН (Андрухів, 2001: 84).

Натомість А. Бедрій зауважував, що “більшість провідного активу ОУН не була задоволена автономістичним ставленням, що оформлене в меморіалі з листопада 1939 р. до німецьких урядових чинників, речниками якого були полк. Р. Сушко і проф. В.Кубійович. Генерал-губернатор прихильно сприйняв цей меморіал” (Бедрій, 1995: 25).

Історія розколу в ОУН достатньо вивчена, тому слід підкреслити лише окремі важливі аспекти, які впливали на висвітлення цієї події. Дослідник Тарас Гривул слушно підмітив, що питання конфлікту в ОУН є одним із найважчих для дослідників історії націоналізму в ХХ ст. Об’єктивному висвітленню тогочасних подій перешкоджає низка причин. По-перше, заангажованість авторів, які вивчали це питання, а відтак заполітизованість теми. Багато відомих дослідників самі були учасниками визвольного руху і належали до ОУН(р) або до ОУН Андрія Мельника (П.Мірчук, М.Климишин, З.Книш). Частина сучасних істориків вступила до цих організацій після відновлення їх діяльності в Україні у 90-х роках ХХ ст. (Гривул, 2004: 160).

У Кракові 10 лютого 1940 р. було проведено конференцію симпатиків С. Бандери та утворено новий, альтернативний ПУН під його керівництвом. Розбіжності досягли свого піку, коли 7 квітня 1940 р. А. Мельник повідомив С. Бандеру, що його справу передано до головного революційного трибуналу ОУН у зв’язку з узурпацією влади. Натомість Революційний Провід заявив, що такі звинувачення безпідставні, адже А.Мельник уже не є керівником Проводу ОУН (Ленартович, 2015: 73).

Провідні діячі ОУН заради злагодження конфліктів всередині організації прийняли рішення про формування окремої комісії, яка схилялася до виключення Ярослава Барановського з ПУН. Я. Барановський входив до “Вужчого Проводу”, був одним із головних ідеологів орієнтації на Німеччину. Весною 1940 р., за спогадами М. Климишина, щойно сформований Революційний Провід ОУН скликав комісію, куди входили високопрофесійні правники та “виготовлено правно формальний документ із тих паперів, які були знайдені в Краю, а які стверджували співпрацю Я. Барановського з польською поліцією. Між іншим, полк. А. Мельник твердив, що ці папери неправдиві. Своє переконання він обґрунтовував твердженням, що мовляв, йому ніколи не показано оригіналів тих документів, а тільки фотокопії. Отож, згадані документи передано для верифікації спеціальній комісії, до якої, якщо не помиляюсь, входили три адвокати: д-р Степан Шухевич, д-р Володимир Горбовий і д-р Володимир Загайкевич. Адвокати оформили ті папери як правовий документ, ствердили його власноручними підписами в приявності нотаря, вказуючи, що вони вважають документи автентичними” (Климишин, 1987: 283). На підставі цієї роботи правничої комісії та Внутрішньо-Організаційної Комісії ОУН підготовлено рішення про вихід Барановського (Макара), Сеника (Грибівського) та Чучмана (Степаняка) та зарахування їх до складу членів революційного проводу, однак А. Мельник відкинув такі пропозиції (Ленартович, 2015: 97; Бедрій, 1995: 27).

Далі ситуація набула ще більш критичного характеру. Як відзначив дослідник В. Косик, у червні 1940 р. А. Мельник як голова ПУН звернувся до С. Бандери, щоби той визнав рішення II Великого збору ОУН і розпустив свій Революційний Провід ОУН. Також існують свідчення інший діячів ОУН, які стверджували що З. Книш (тоді секретар ПУН) переконав А. Мельника у непотрібності компромісу, а натомість підготував захоплення центрального приміщення у Кракові, де розміщувався Революційний провід (включно з документами, архівом та технікою) (Косик, 2002: 11). Розгортання конфлікту всередині ОУН також безпосередньо негативно вплинуло на В. Горбового. Проти нього поширювали різні чутки близькі прихильники А. Мельника, наполягаючи на його усуненні від роботи УДК. Так, З. Книш наголошував, що В. Горбовий начебто “був перетягнутий на большевицьку службу” (Книш, 1960: 385).

З. Книш вважав, що В. Горбового “перетягнув на большевицьку сторону” його рідний брат Ярослав. Характеризуючи Я. Горбового, З. Книш наголошував, що “це приятель і земляк Степана Бандери, рідний брат його оборонця в варшавському процесі, ... Ярослав, – але добровільно, без побоїв і тортур пішов на співпрацю з НКВД” (Книш, 1960: 385–386). Однак варто відзначити, що такі звинувачення З. Книша щодо Я. Горбового і, відповідно, В. Горбового є перебільшеними та безпідставними. Український дослідник О. Кучерук на підставі виявлених матеріалів, що зберігаються в Галузевому державному архіві Служби безпеки України реконструював діяльність Я. Горбового. Ярослав, як і його брат Володимир активно підтримували С. Бандеру та брав участь у підписанні 10 лютого документу про утворення Революційного Проводу ОУН (ОУН-Р). Після II Великого збору українських націоналістів і обрання С. Бандери головою ОУН(р) 10 березня 1940 р. у Кракові при Революційному штабі сформовано так званий повстанський штаб: “Д. Грицай (“Сірко”) – керівник, О. Гасин (“Тур”) – заступник, керівник оперативного відділу, В. Гринів (“Суп”), Л. Харкевич (“Цабей”) – помічник В. Гриніва, М. Лебедь (“Чорт”) – розвідка, О. Карачевський (“Свобода”) – військова підготовка, Р. Шухевич (“Щука”) – зв’язок, його помічники Ю. Гошовський та Л. Зацний (“Вік”), П. Клим – керівник відділу постачання; а також В. Кук (“Медвідь”), В.Врецьона (“Волянський”) і Я. Горбовий (“Граб”)” (Кучерук, 2017: 110–112).

Головним завданням цього революційного штабу було, як зауважував сам Я. Горбовий у своїх свідченнях (віднайдені в архіві ГДА СБУ у Києві) була “підготовка і в найкоротший термін пересилання на територію УРСР своїх керівних оунівських кадрів з метою створити у Львові штаб з підготовки збройного повстання”, а “підготовку до збройного повстання на території західної України УРСР закінчити протягом двох місяців, тобто до половини травня 1940 р.” (Кучерук, 2017: 112). У складі однієї з таких груп 18 березня 1940 р. Я. Горбовий перейшов Сян, опинившись у радянській зоні, після чого потягом прибув до Львова. Тут вже 24 березня 1940 р., коли проводились вибори до Верховної Ради УРСР і СРСР, на конспіративній квартирі зоорганізовано нараду із провідних членів ОУН (серед них був і Я. Горбовий), яка, по-суті, відновила склад КЕ, а її новим очільником обрано О. Грицака, зібрано крайовий повстанський штаб, у якому Я. Горбовий зайняв місце керівника вишкільного відділу. Однак 29 березня 1940 р. Я. Горбового, який вирушив на зустріч із організаційним референтом краківського повстанського штабу ОУН Володимиром Гринівим, було заарештовано на конспіративній квартирі. Опісля арештанта доправили до обласного відділу НКВС у Львові та, після перших допитів, у тюрму НКВС № 2, що розміщувалась вул. Замарстинівській (Кучерук, 2017: 113–114). Після серії допитів Я. Горбовий “зізнався і дав розгорнуті покази про склад і плани закордонного центру ОУН, а також назвав відомих йому учасників організації на території Радянської України. На допиті Горбовий видав низку конспіративних квартир у Львові” (Кучерук, 2017: 114). Згодом його етапували до Києва та Москви, де влаштували показову екскурсію, аби показати переваги життя в СРСР. Опісля НКВС вирішило його “повернути” до Кракова аби він знову увійшов як завербований агент в оунівське середовище (Кучерук, 2017: 116).

Після повернення до Кракова Я. Горбовий мав встановити контакти з провідними діячами ОУН, у тому числі й С. Бандерою. Про це пригадував сам В. Горбовий: “У 1940 або на початку 1941 року до Кракова повернувся з Радянського Союзу мій кузен і клієнт Горбовий Ярослав, який зізнався мені, що має від імені вищих урядових кіл у Москві місію встановлення контакту з Бандерою, але побоюється, що за самостійну поїздку в Москву він буде притягнутий до відповідальності ОУН. Він просив мене перевірити настрої Бандери з цього питання. Мені з великою трудностю вдалося зустрітися з Бандерою. Він, вислухавши моє повідомлення, побажав, щоб Ярослав Горбовий особисто прибув до нього. Передати бажання Бандери Горбовому Ярославу мені не вдалося” (Кучерук, 2017: 117).

Отож віднайдені О. Кучеруком архівні матеріали про Я. Горбового, дають змогу стверджувати, що гіпотетична “зрада” В. Горбового зводилася до контактів із двоюрідним братом Я. Горбовим, який був завербований НКВС, але відкрився своєму родичу. Проте прихильники А. Мельника активно намагалися усунути В. Горбового від роботи в українському суспільному житті, зокрема УДК. З. Книш у своїй розвідці сам зауважував, що було необхідним усунути бандерівців від роботи у краківському УДК. Тому від “1 вересня 1940 року почав у Кракові діяти новий “Український Допомоговий Комітет”, потверджений в УЦК в ось такому складі: д-р Загайкевич Володимир – голова, інж. Дачишин Юрко – організаційний референт і Заступник Голови... В складі комітету... бандерівця ні одного” (Книш, 1960: 406–407).

Отже, на початку Другої світової війни В. Горбовий, як і багато інших громадсько-політичних діячів виїхав із Галичини, окупованої радянськими військами, та переїхав до Кракова. Він зміг продовжити свою юридичну праткику, працюючи в Апеляційному Суді у м. Кракові, та водночас надалі залишатися активним членом ОУН. З ініціативи націоналістичного підпілля очолив краківський Український

Комітет у справі біженців. В. Горбовий у ролі очільник Українського комітету допомоги полоненим і біженцям зумів налагодити контакти з окупаційною німецькою верхівкою, що давало йому можливість реалізовувати харитативні завдання організації. Водночас він намагався донести до представників німецьких властей ідею про можливість політичної співпраці з українцями. Після формування Українського Національного Об'єднання, яке мало стати єдиною загальноукраїнською організацією, розгорнулись дискусії щодо його очільника. Серед претендентів на цей пост розглядали й В. Горбового, якого активно підтримував Я. Старух. Однак представники влади, які мали вирішальний голос у таких питаннях, надали перевагу В. Кубійовичу, який пізніше очолив об'єднану легальну громадську організацію – Український Центральний Комітет. Натомість В. Горбовий був активно залучений до роботи керівних структур ОУН у часі його ідейного розколу. Він був послідовним прихильником С. Бандери і входив до Револьюційного Проводу ОУН та організованої комісії із правників, яка мала допомогти нейтралізувати конфлікти всередині організації, винести вердикт у справі Ярослава Барановського, якого підозрювали у співпраці з польськими спецслужбами. Водночас його репутацію намагалися підірвати представники ОУН А. Мельника.

Література:

- Андрухів, 2001 – *Андрухів І.* Спроби збройного повстання ОУН на Західноукраїнських землях (грудень 1939 – грудень 1940). *Галичина*. 2001. №7. С. 84–85.
- Арсенич, Олійник, 1998 – *Арсенич П., Олійник М.* Захисник Степана Бандери. *Галичина*. 1998. 31 січня. С. 3.
- Архів ЦДВР – *Архів Центру Дослідження Визвольного Руху.*
- Бедрій, 1995 – *Бедрій А.* Борець і мученик за Україну – д-р Володимир Горбовий. Дрогобич: Видавнича фірма “Відродження”, 1995.
- ГДА СБУ – *Галузевий Державний Архів Служби Безпеки України.*
- Гривул, 2004 – *Гривул Т.* До питання конфлікту в ОУН 1940–1941рр. *Український визвольний рух*. 2004. 36. 3 С. 160–171.
- Климишин, 1987 – *Климишин М.* В поході до волі. Спомини. Т. 1. Детройт: Українська книгарня, 1975.
- Книш, 1960 – *Книш З.* Розбрат. Спогади й матеріали до розколу ОУН у 1940–1941 роках. Торонто: Срібна Сурма, 1960.
- Косик, 2002 – *Косик В.* Розкол в ОУН у світлі документів. Київ: Альтернатива, 2002.
- Кубійович, 1975 – *Кубійович В.* Українці в Генеральній Губернії 1939–1941: Історія Українського Центрального Комітету. Чикаго: Видавництво Миколи Денисюка, 1975.
- Кучерук, 2017 – *Кучерук О.* Ярослав Горбовий – нові документи старої справи. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2017. Вип. 53. С. 109–121.
- Ленартович, 2015 – *Ленартович О.* Діяльність А. Мельника та ОУН (м) в роки Другої світової війни. *Гілея: науковий вісник*. 2015. № 101. С. 72–76.
- Павлів, 2019 – *Павлів О.* В пошуках нащадків д-ра Володимира Горбового. *Нація і Держава*. 2019. Ч. 4 (671). С. 7–9.
- Паньківський, 1965 – *Паньківський К.* Роки німецької окупації. Нью-Арк, Торонто: Видавництво Ключі, 1965.
- Markiewicz, 2018 – *Markiewicz P.* The Ukrainian Central Committee, 1940–1945: A Case of Collaboration in Nazi-Occupied. *Praca doktorska*. Kraków. Uniwersytet Jagielloński, Wydział Historyczny, 2018.
- Torzecki, 1972 – *Torzecki R.* Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy, 1933–1945. Warszawa: Książka i Wiedza, 1972.

References:

- Andrukhiv, 2001 – *Andrukhiv, I.* (2001). Spruby zbroinoho povstannia OUN na Zakhidnoukrainskykh zemliakh (hruden 1939 – hruden 1940) [Attempts at an armed uprising of the OUN in the Western Ukrainian lands (December 1939 – December 1940)]. *Halychyna*. №7. S. 84–85. [in Ukrainian]
- Arsenych, Oliynyk, 1998 – *Arsenych, P., Oliynyk, M.* (1998). Zakhysnyk Stepana Bandery [Stepan Bandera's lawyer]. *Halychyna*. 31 sichnia. S. 3. [in Ukrainian]
- Arkhyv TsDVR – *Arkhyv Tsentru Doslidzhennia Vyzvolnoho Rukhu* [Archive of the Center for the Study of the Liberation Movement].
- Bedrii, 1995 – *Bedrii, A.* (1995). Borets i muchenyk za Ukrainu – d-r Volodymyr Horbovyi [Fighter and martyr for Ukraine – Dr. Volodymyr Horbovyi]. Drohobych: Vydavnycha firma “Vidrodzhennia”. [in Ukrainian]

- HDASBU – Haluzevyi Derzhavnyi Arkhiv Sluzhby Bezpeky Ukrainy [Branch State Archives of the Security Service of Ukraine]
- Hryvul, 2004 – *Hryvul, T.* (2004). Do pytannia konfliktu v OUN 1940–1941rr. [On the issue of the conflict in the OUN in 1940–1941]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh*. Zb. 3. S. 160–171. [in Ukrainian]
- Klymyshyn, 1987 – *Klymyshyn, M.* (1975). V pokhodi do voli. Spomyny. T. 1 [On the march to freedom. Memories. Vol. 1]. Detroit: Ukrainska knyhnarnia. [in Ukrainian]
- Knysh, 1960 – *Knysh, Z.* (1960). Rozbrat. Spohady y materiialy do rozkolu OUN u 1940–1941 rokakh [Discord. Memories and materials to the split in the OUN in 1940–1941]. Toronto: Sribna Surma. [in Ukrainian]
- Kosyk, 2002 – *Kosyk, V.* (2002). Rozkol v OUN u svitli dokumentiv [Split in the OUN in the light of documents]. Kyiv: Alternatyva. [in Ukrainian]
- Kubiiiovych, 1975 – *Kubiiiovych, V.* (1975). Ukraintsi v Heneralnii Hubernii 1939–1941: Istoriiia Ukrainskoho Tsentralnoho Komitetu [Ukrainians in the General Governorate 1939–1941: History of the Ukrainian Central Committee]. Chykhao: Vydavnytstvo Mykoly Denysiuka. [in Ukrainian]
- Kucheruk, 2017 – *Kucheruk, O.* (2017). Yaroslav Horbovyi – novi dokumenty staroi spravy [Yaroslav Gorbovy – new documents of an old case]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna*. Vyp. 53. S. 109–121. [in Ukrainian]
- Lenartovych, 2015 – *Lenartovych, O.* (2015). Diialnist A. Melnyka ta OUN (m) v roky Druhoi svitovoi viiny [Activities of A. Melnyk and the OUN (M) during the World War II]. *Hileia: naukovyi visnyk*. № 101. S. 72–76. [in Ukrainian]
- Pavliv, 2019 – *Pavliv, O.* (2019). V poshukakh nashchadkiv d-ra Volodymyra Horbovoho [In search of the descendants of Dr. Volodymyr Gorbovy]. *Natsiia i Derzhava*. Ch. 4 (671). S. 7–9. [in Ukrainian]
- Pankivskyi, 1965 – *Pankivskyi, K.* (1965). Roky nimetskoi okupatsii [Years of the German occupation]. New York, Toronto: Vydavnytstvo Kliuchi. [in Ukrainian]
- Markiewicz, 2018 – *Markiewicz, R.* (2018). The Ukrainian Central Committee, 1940–1945: A Case of Collaboration in Nazi-Occupied. Praca doktorska. Kraków. Uniwersytet Jagielloński, Wydział Historyczny.
- Torzecki, 1972 – *Torzecki, R.* (1972). Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy, 1933–1945 [The Ukrainian Question in the Politics of the Third Reich, 1933–1945]. Warszawa: Książka i Wiedza. [in Polish]

Отримано 02.09.2025

Отримано в доопрацьованому вигляді 17.10.2025

Прийнято до друку 08.12.2025

Submitted 02.09.2025

Received in received form 17.10.2025

Accepted for publication 08.12.2025